

O‘ZBEKISTON OLIY TA’LIM TIZIMIDA TYUTORLIK INSTITUTINING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI

Ergashev Abdulaziz Ilxom o‘g‘li

Toshkent davlat yuridik universiteti

Ommaviy huquq fakulteti tyutori

ergashevabdulaziz1402@gmail.com

Annotatsiya

So‘nggi yillarda O‘zbekiston oliy ta’lim tizimi tub tarkibiy va mazmuniy islohotlar bosqichiga kirdi. Ushbu jarayonda ta’lim sifatini oshirish, xalqaro standartlarga moslashish hamda talabaning individual ehtiyoj va qobiliyatlariga yo‘naltirilgan yondashuvni joriy etish ustuvor vazifaga aylandi. Mazkur kontekstda tyutorlik tizimi oliy ta’lim muassasalarida ta’lim jarayonini individuallashtirishning muhim institutsional mexanizmi sifatida shakllanmoqda. Maqolada O‘zbekiston oliy ta’limida tyutorlik tizimining shakllanish bosqichlari, amaldagi tashkiliy modellar, erishilgan yutuqlar, mavjud muammolar hamda istiqboldagi rivojlanish tendensiyalari kompleks tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: tyutorlik, oliy ta’lim, individual yondashuv, kredit-modul tizimi, ta’lim islohotlari, talaba markazlashgan ta’lim.

Tyutorlik institutining shakllanishi. O‘zbekiston SSR davrida oliy ta’lim tizimida tyutorlik alohida institut sifatida mavjud bo‘lmagan. Ta’lim jarayoni qat’iy markazlashgan, standartlashtirilgan o‘quv rejalari asosida olib borilgan bo‘lib, unda o‘qituvchi markaziy figurani tashkil etgan. Talabalar bilan ishlashda kurs rahbarlari, dekanat va jamoat tashkilotlari faoliyat yuritgan bo‘lsa-da, bu faoliyat asosan tarbiyaviy va intizomiy vazifalar bilan cheklangan.

Shu bilan birga, tyutorlikning ayrim unsurlari amaliyotda mavjud edi. Jumladan, diplom ishlari va ilmiy tadqiqotlarda ilmiy rahbar instituti, murakkab fanlar bo‘yicha qo‘shimcha mashg‘ulotlar o‘tkazuvchi assistentlar faoliyati tyutorlikning akademik ko‘mak elementlariga yaqin edi. Biroq bu jarayonlar tizimli va individual yondashuvga asoslanmagan.

Mustaqillikning dastlabki o'n yilligida asosiy e'tibor milliy ta'lim tizimini shakllantirish, kadrlar tayyorlashning yangi modelini yaratish va ta'lim muassasalari tarmog'ini kengaytirishga qaratildi. Akademik litseylar, kasb-hunar kollejlari va xususiy oliy ta'lim muassasalarining paydo bo'lishi raqobat muhitini kuchaytirdi. Biroq bu davrda ham talabalarga individual yondashuvni ta'minlaydigan mexanizmlar yetarli darajada shakllanmadi. 1990-yillarning oxiri va 2000-yillarda O'zbekistonning Yevropa oliy ta'lim makoniga integratsiyalashuv jarayoni bosqichma-bosqich boshlandi. Xalqaro hamkorlik dasturlari – Erasmus Mundus, Tempus va boshqa loyihalar doirasida xorijiy universitetlar tajribasi o'rganildi. Aynan shu davrda tutorial system tushunchasi ilmiy va amaliy muhokamalarga kirib keldi.

Talabalar sonining keskin oshishi, ta'lim yo'nalishlarining diversifikatsiyasi va mehnat bozorining murakkablashuvi individual akademik va kasbiy yo'llanmani talab qildi. "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun ta'lim sifatini oshirish vazifasini belgilab, o'qitishning moslashuvchan shakllarini izlashga turtki berdi. Shunga qaramay, tyutorlik atamasi rasmiy hujjatlarda kam qo'llanilib, amaliyotda epizodik ko'rinishda namoyon bo'ldi.

2017–2021-yillardan boshlab O'zbekiston oliy ta'limida tyutorlik tizimi uchun huquqiy va tashkiliy asoslar shakllana boshladi. "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi"da talabalar individual o'quv trajektoriyalarini qo'llab-quvvatlash ustuvor vazifa sifatida belgilandi. 2019-yilda qabul qilingan "Ta'lim to'g'risida"gi Qonunning 27-moddasi esa o'quv jarayonini tashkil etishning individual shakllarini qonuniy jihatdan mustahkamladi.

Natijada tyutorlik faqat akademik maslahat bilan cheklanmay, talabaning shaxsiy, ijtimoiy va kasbiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlovchi kompleks faoliyatga aylandi.

O'zbekiston oliy ta'lim tizimida tyutorlik instituti. O'zbekiston oliy ta'lim tizimida tyutorlik instituti joriy etilishi nafaqat tashkiliy tuzilmalarning paydo bo'lishi, balki ta'lim mazmuni va metodologiyasida ham sezilarli o'zgarishlarga olib keldi. Tyutorlik faoliyati dastlab akademik maslahat berish bilan cheklangan bo'lsa, bugungi kunda u talabaning ta'limiy, kasbiy va shaxsiy rivojlanishini qamrab oluvchi kompleks tizim sifatida namoyon bo'lmoqda.

Amaliyot shuni ko'rsatadiki, tyutorlik tizimining joriy etilishi normativ-huquqiy bazaning shakllanishi bilan uzviy bog'liq. Davlat miqyosida qabul qilingan qonunlar va strategik dasturlarda ta'lim jarayonini individuallashtirish g'oyasi mustahkamlandi. Bu esa oliy ta'lim muassasalarida tyutorlik faoliyatini qonuniy va institutsional jihatdan asoslash imkonini berdi. Natijada tyutorlik alohida tashabbus emas, balki ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiluvchi rasmiy mexanizm sifatida qaralmoqda.

So'nggi yillarda tyutorlik tizimining qamrovi sezilarli darajada kengaydi. Aksariyat oliy ta'lim muassasalarida turli shakl va darajada tyutorlik amaliyoti joriy etilib, talabalar bilan individual ishlash tajribasi to'plana boshladi. Bu jarayon talabalarning o'qish jarayoniga moslashuvini yengillashtirdi, ularning akademik natijalarini yaxshilashga va o'qishni tark etish holatlarining kamayishiga xizmat qildi. Shuningdek, tyutorlik orqali talabalar ilmiy, ijtimoiy va ijodiy faoliyatga faolroq jalb etilmoqda.

O'zbekiston oliy ta'lim tizimida talabalar bilan ishlash samaradorligini oshirish, ularning ijtimoiy faolligini kuchaytirish hamda shaxsiy rivojini qo'llab-quvvatlash yangi bosqichga ko'tarilmoqda. 2025-yil 17-oktabr kuni Vazirlar Mahkamasining **656-son qarori** qabul qilinib, oliy ta'lim tashkilotlarida **tyutorlik faoliyatini tashkil etish tartibi to'g'risidagi Nizom** va **tyutorlik faoliyatini takomillashtirish bo'yicha chora-tadbirlar rejasi** tasdiqlandi. Ushbu qaror tyutorlik institutini tubdan isloh qilish, zamonaviy boshqaruv mexanizmlarini joriy etish hamda faoliyat samaradorligini oshirishga qaratilgan.

Biroq erishilgan yutuqlar bilan bir qatorda qator muammolar ham saqlanib qolmoqda. Tyutorlarning vazifa va mas'uliyatlari aniq belgilab berilganligiga qaramay, ularning vazifalari o'qituvchi yoki tarbiyachi funksiyalari bilan kesishib ketishi amaliyotda ortiqcha yuklama va samaradorlikning pasayishiga olib kelmoqda. Bundan tashqari, tyutorlar uchun maxsus kasbiy tayyorgarlik tizimining yetarli darajada yo'lga qo'yilmaganligi, psixologik va pedagogik kompetensiyalarning sust rivojlanganligi tizim samaradorligini cheklovchi omillardan biridir.

Resurs masalasi ham muhim muammo sifatida namoyon bo'lmoqda. Ko'pgina oliy ta'lim muassasalarida tyutorlik faoliyati qo'shimcha vazifa sifatida yuklatilib, unga yetarli vaqt, moddiy rag'bat va infratuzilma ajratilmayapti. Shu bilan birga, tyutorlik faoliyatining

natijadorligini baholash va monitoring qilish bo'yicha yagona mezonlar ishlab chiqilmaganligi tizimni takomillashtirish jarayonini murakkablashtirmoqda.

Shunga qaramay, mavjud muammolar tyutorlik tizimining istiqbolini inkor etmaydi. Aksincha, ular ushbu institutni yanada rivojlantirish zaruratini ko'rsatadi. Kelgusida tyutorlikni alohida kasbiy faoliyat turi sifatida tan olish, maxsus tayyorgarlik va malaka oshirish dasturlarini joriy etish, raqamli platformalar asosida individual maslahat xizmatlarini kengaytirish orqali tizim samaradorligini oshirish mumkin.

Umuman olganda, O'zbekiston oliy ta'limida tyutorlik tizimi shakllanishdan rivojlanish bosqichiga o'tmoqda. Ushbu jarayonning muvaffaqiyati normativ asoslarning amaliy mexanizmlar bilan uyg'unlashuvi, yetarli resurslar bilan ta'minlanishi hamda talaba va o'qituvchi o'rtasidagi hamkorlik madaniyatining rivojlanishiga bevosita bog'liqdir.